

Vær forberedt!

Giellavahkko/Giieváhkoie/Giellavahkku
Marker samisk språkuke 21. – 27.10.2024

Informasjon og praktiske tips til vgs-ledere i Nordland
September 2024

Se også vårt nettsted: www.hamsun.vgs.no

Redaksjon: Elke Kriehn

*Lisbeth Øgsnes
Rektor
Knut Hamsun js./vgs.*

*Lars Magne Andreassen
Prosjektleder
Samisk Ressursskole*

Kjære kollegaer på de videregående skolene i Nordland

Den samiske språkuka markeres hvert år i hele Norge. Private og offentlige institusjoner, næringsliv, organisasjoner og andre aktører er oppfordret til å bidra med synliggjøring av de samiske språkene. Vi ønsker å invitere dere til å bli med i uke 43/2024. Nordland har spesielt mange samiske språk. Det bør vi være stolte av og vise frem.

Planlegg gjerne en aksjonsdag eller -uke for de samiske språkene, og inviter elevene og kollegiet til dialog og kreativitet. Hvordan kan samiske språk normaliseres i samfunnet slik at de høres, synes og brukes igjen? I dette heftet får dere noen ideer om hva dere kan gjøre i løpet av språkuken. Prosjektet bør skape økt bevissthet for vår egen flerspråklighet i fylket og gjerne belyse mangelen på den. De samiske språkene har delvis gått tapt gjennom fornorskningspolitikken. Vi bør gjenerobre kunnskapen sammen. Det er bra at motivasjonen for å lære samisk begynner å ta seg opp. Det kan se ut som om det til og med er «blitt litt kult å snakke samisk» (Nord Salten Avis 26.04.2024).

Vi som er pedagogisk ansvarlige på de videregående skolene i Nordland, bør ta initiativ og forberede en felles dugnad i oktober 2024. Det er mange muligheter for å knytte uken til undervisningen. FNs generalforsamling har vedtatt at 2022–2032 er FNs tiår for urfolksspråk. God språkuke!

Buorre giellavahkko! Buerie gieleváhko! Buorre giellavahkku!

Lisbeth Øgsnes, rektor

Lars Magne Andreassen, prosjektleder

Nordland
FYLKESKOMMUNE

**Knut Hamsun
joarkkaskávllá
videregående skole**

1. Spørsmål og svar rundt den samiske språkuken	4
- Hva er giellavahkku?	4
- Hvorfor er det flere skrivemåter for språkuken?	4
- Hva er målet med den samiske språkuken?	4
- Hvem har initiert den samiske språkuken?	5
- Hvorfor bør alle vgs. i Nordland markere språkuken?	5
- Hvorfor utgis denne brosjyren om språkuken?	6
2. Hvilke fallgruver bør jeg unngå?	7
3. Om de samiske språkene	8
4. Hvor finner jeg språkmateriell og ideer?	10
5. Forberedelse av språkuken	12
6. Ideer og tips for språkuke-aktiviteter på vgs.	13
7. Eksempler fra Knut Hamsun js./vgs	23
- Noen stedsnavn på lulesamisk	24
- Samisk mat: Anbefalinger fra kantinesjefen	25

1. Spørsmål og svar rundt språkuken

Hva er giellavahkku?

Nordsamisk:

Giella = språk, vahkku = uke. Så **giellavahkku** er språkuke.

Hvorfor er det flere skrivemåter for språkuken?

Det finnes flere samiske språk med hver sin betegnelse og/eller skrivemåte for språkuken, for eks.:

- **Sørsamisk** - gielevåhkoe
- **Umesamisk** - giällavahkkuo
- **Pitesamisk** - giellavahkko
- **Lulesamisk** - giellavahkko
- **Nordsamisk** - giellavahkku
- **Enaresamisk** - kielâokko
- **Skoltesamisk** - kiöllneä'ttel

Hva er målet med den samiske språkuken?

Målet er

- å synliggjøre de samiske språkene og feire språkmangfoldet.
- å skape bevissthet om at de samiske språkene finnes, snakkes og betyr mye for den samiske identiteten.
- å øke kunnskap om samiske språk.

Spesielt for elever på vgs:

- å reflektere over kunnskap og gjensidig respekt i et flerspråklig samfunn.
- å bli mer bevisst, få positive holdninger til et felleskulturelt samfunn og lære noe nytt på en leken og kreativ måte.

Hvem har initiert den samiske språkuken?

De forente nasjoner (FN) satte fokus på urfolksspråk i 2019 (International Year of Indigenous Languages, <https://en.iyil2019.org/>). FN har deretter utpekt tiårsperioden 2022-2032 som tiår for urfolksspråk, International Decade of Indigenous Languages, <https://idil2022-2032.org/>). Tiåret skal inspirere til innsats for å bevare, beskytte og utvikle alle verdens små språk. Det norske Sametinget har siden 2019 hvert år initiert den samiske språkuken i Norge og invitert bedrifter og offentlige organisasjoner til deltakelse. Spesielt oppsiktsvekkende bidrag kom fra Tine som trykket tospråklige melkekartonger, og fra Flytoget som på sine skjermer ønsket alle passasjerer en god reise på tre samiske språk.

<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-agder/dokument-agder/folk-og-samfunn/invitasjon-til-deltakelse-pa-samisk-sprakuke-2019-og-synliggjore-det-internasjonale-aret-for-urfolkssprak.pdf>

Samisk språkuke: Tine Melk bidro med tospråklige melkekartonger i norsk og nordsamisk. Bilde:

<https://medlem.tine.no/aktuelt-fra-tine/tine-melk-pa-nordsamisk>

med tillatelse av Tine.

Hvorfor bør alle vgs. i Nordland markere språkuken?

Svaret er formulert i sakspapirene til fylkestingets vedtak **FT 093/2022**: «*Slike markeringer [av for eksempel språkuken] vil*

kunne bidra til at våre samiske elever føler at deres språk, identitet og kultur er betydningsfull i Nordland fylke. Markeringene vil også bidra til mer bevissthet og kunnskap om det samiske blant våre elever i Nordland.»

Hvorfor utgis denne brosjyren om språkuken?

a. Samarbeid:

Vi vil skape et forum for samarbeid om markeringer av samisk språk og kultur på de videregående skolene. Vi tror at det kan gjøre oss alle mer iderik, kreativ og treffsikker hvis vi utveksler ideer og erfaringer rundt gjennomføringen.

b. Utvikle en felles standard for markeringen:

Vi lærere på de videregående skolene i Nordland bør utvikle og følge en felles standard for samiske markeringer på våre videregående skoler. Dette står i saksutredningen til fylkestingets vedtak 093/2022:

«Flere videregående skoler i Nordland markerer viktige dager i samisk kultur som samisk nasjonaldag og samisk uke. Praksisen er likevel ulik fra skole til skole. Det er viktig at skolene i større grad enn i dag er samkjørte når de markerer viktige dager i den samiske kulturen. Ved å utvikle gode forslag til hvordan de ulike sentrale dagene i samisk kultur kan markeres, vil det bli enklere for skolen å planlegge og arrangere disse dagene. På denne måten sikres også en minimumsstandard i fylkeskommunale videregående skoler.»

Vi tar gjerne imot tilbakemelding om deres planlegging og gjennomføring. Hadde dere en god idé og lyktes med den? Da ønsker vi å vite om det. Kanskje det blir et nytt og enda bedre hefte neste gang? Innspill vil selvfølgelig krediteres til deres skole. Ta gjerne bilder, men vær sikker på at vi har lov til å bruke dem.

2. Hvilke fallgruver bør jeg unngå?

UNNGÅ andregjøring. Ikke fremstill samisk språk og kultur som noe eksotisk. Ikke gå fra negativ til positiv diskriminering. Uttrykk gjerne at språktap er et tap for hele samfunnet. Vis respekt og en vilje til å gjenerobre kunnskapen sammen. Normalisering, respekt og likeverd er de magiske ordene for en vellykket fremgangsmåte.

IKKE fremstill språkuken som en engangsmarkering, men som en årlig påminnelse om den jobben som ligger der for oss som samfunn. De samiske språkene gikk nesten tapt gjennom fornorskningspolitikken, og det vil ta en stor felles anstrengelse å bygge dem opp igjen. Fremhev at beskyttelse av minoritets- og urfolksspråk er en del av FN sine bærekraftsmål og at markeringen av språkuken er et ansvar vi tar sammen innenfor dette arbeidet.

IKKE glem at samiske elever først og fremst er deltakere helt på linje med andre elever. De er ikke på noen måte ansvarlige for arrangementer om samisk språk. Ikke ta det som en selvfølge at alle som snakker samisk, ønsker å påta seg roller under språkuken. Noen vil synes det er ubehagelig, og da bør man ikke legge press på dem. På den andre siden skal ikke elever med lyst til å gjøre en innsats føle seg forbigått. Spør på en diskret/ikke offentlig måte, gjerne i personlige samtaler, om noen elever har et ønske om å bidra. Uttrykk anerkjennelse for elevenes kompetanse i samisk.

IKKE forvent at samiske elever kan perfekt samisk. Sannhets- og forsoningskommisjonen har beskrevet et stort samisk kultur- og språktap, spesielt enkelte steder i Nordland. Det å ikke vite nok om sitt eget språk kan oppleves som smertefullt. Vis fingerspissfølelse.

Unngå top-down-prosesser. Felles forberedelse gir eierskap. Informer grundig og utvikle målsetninger sammen med kollegiet. Gi elevrådet en rolle. Gi alltid elevene flere oppgaver til valg. Bruk lokal kunnskap og samarbeidspartnere.

3. Om de samiske språkene

Samiske språk:

Tersamisk*

Kildinsamisk*

Akkalasamisk

Østsamisk

Enaresamisk

Nordsamisk

Lulesamisk

Pitesamisk

Umesamisk

Sørsamisk

**Kildinsamisk og Tersamisk snakkes lengst øst. De er ikke med på dette håndtegnete kartet (elevarbeid). Språkgrensene er meget omtrentlig.*

Språkforskere mener at samisk som egne språk oppstod i perioden 1000 fvt. – 500 evt. Samisk har vært talt i landet minst like lenge som norrønt, som er forløperen til moderne norsk. På denne nettsiden beskrives de samiske språkene nærmere: <https://www.giella.org/about-sami>

I alt finnes det **10 ulike samiske språk**. Seks av de samiske språkene har vært i bruk i Norge. Visste du at 5 av de samiske språkene snakkes i Nordland? <https://www.helenordlandsnakker.no/>

Språkene er en del av den finno-ugriske språkfamilien og er i slekt med finsk, men finsk og samisk er gjensidig uforståelige. De

samiske nabospråkene er gjensidig forståelige, mens forskjellen mellom de østlige og sørlige språkene er store. Språkene er like nær eller forskjellig som dialekter i norsk, mellom norsk og svensk, og mellom norsk og tysk/islandsk. Vi har lagt ved en rekke eksempler i dette heftet som viser forskjellene mellom nord-, lule- og sørsamisk.

Sannhets- og Forsoningskommissjonen viser i sin rapport til Stortinget 2023 til at fornorskningspolitikken var rettet mot at samiske språk ikke skulle brukes generelt i samfunnet og at dette særlig gjaldt forbud mot å bruke samisk i skolen.

«Fornorskingspolitikken fikk alvorlige konsekvenser for samer, kvener og skogfinner. Nedvurderingen av samisk, kvensk og skogfinsk språk og kultur førte til språk- og kulturtap og også kunnskapsløshet om gruppene i befolkningen» (kommisjonens rapport side 22).

[Sannhets- og forsoningskommisjonen - sluttrapport \(stortinget.no\)](https://www.stortinget.no/Sluttrapport-og-forsoningskommisjonen)

Kemisamisk i Finland og **sjøsamisk** i Norge som ble snakket langs hele kysten fra Trøndelag i sør til kyst-Finnmark i øst, forsvant på 1800-tallet. **Pite-** og **umesamisk** gikk ut av aktivt bruk i Norge, men snakkes i Sverige og av enkelte i Norge i dag. **Nordsamisk, lulesamisk** og **sørsamisk** regnes som aktive språk i Norge i dag. Disse tre språkene er anerkjent som minoritetsspråk i Norge, og har beskyttelse gjennom Europarådets minoritetsspråkpakt. Retten til å lære disse tre samiske språkene er fastsatt i f.eks. opplæringsloven.

Ifølge UNESCO (FNs organisasjon for undervisning, vitenskap, kultur og kommunikasjon) er **nordsamisk** regnet som et truet språk, mens **lulesamisk** og **sørsamisk** er regnet som alvorlig truede språk.

[https://www.unesco.org/en/articles/unesco-](https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-world-atlas-languages-celebrate-and-protect-linguistic-diversity)

[launches-world-atlas-languages-celebrate-and-protect-linguistic-diversity](https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-world-atlas-languages-celebrate-and-protect-linguistic-diversity)
https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=saami&sort_by=title

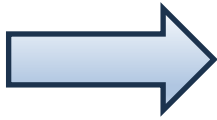
Nordsamisk som snakkes av rundt 25 000 personer, er mest synlig i det offentlige rom. Samiske medier, litteratur og kulturtiltak har bidratt til at nordsamisk språk har fått en sterkere posisjon de siste tiårene.

Lulesamisk og **sørsamisk** språk er minoritetsspråk også i samisk sammenheng, og har ikke hatt samme utvikling som nordsamisk. Ca. 600-1000 personer bruker språkene aktivt. Språkene er derfor mindre brukt i litteratur, film, musikk, i media og i det offentlige rom generelt.

Det pågår arbeid for å revitalisere **pitesamisk, umesamisk** og **østsamisk/skoltesamisk** i Norge. Sametinget anerkjente f.eks. pite- og umesamisk som samiske språk i Norge i 2023. I Nordland arbeider det pite-samiske senteret Duaddara ráfe med å styrke pitesamisk språk i Norge. <https://sallto.no/nytt/> Hemnes umesamisk forum og umesamisk ressurscenter (<https://visitokstindan.com/umesamisk-ressurscenter/>) arbeider eksempelvis med å styrke umesamisk. <https://www.nrk.no/sapmi/markus-vil-at-datteren-skal-laere-umesamisk-som-han-haper-hun-far-rett-til-opplaering-i-1.16806144>

4. Hvor finner jeg språkmateriell og ideer?

Ved siden av dette heftet kan du konsultere språkukas offisielle side. Vi har hentet en del tips derifra og tilpasset dem arbeidet på vgs.

<https://giellavahkku.org>

Logo som kan brukes for å kunngjøre arrangementer og aktiviteter under språkuken. Alle ressurser på denne siden kan brukes fritt for anledningen. Se <https://giellavahkku.org>

Du finner også ordlister om forskjellige temaer på flere samiske språk – her er et eksempel:

15 ord som beskriver vær og føre.

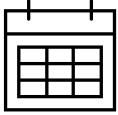
Julevsámegiella - Lulesamisk	Áarjelsaemiengiela - Sørsamisk	Davvisámegiella - Nordsamisk	Norsk
Navoldahka	Rissie	Savda	Yr, duskregn
Jieladahka	Moenjehth	Jealahas / Jalahas	Fullstendig skyfritt
Mánnodihpe	Askedibie	Mánoheahpi	Måneskinn
Slahtte	Sliehtie	Šlahti	Sludd
Loadtje	Låedtjie	Goalki	Vindstille
Viertto	Buaradahke	Fiertu	Oppholdsvær
Tjuormas	Tjuengele	Čuorpmas	Hagl
Guolldo	Gåaltoa	Guoldu	Snøfokk
Tjoasskem	Tjåetskeme	Buolaš	Kulde, frost
Duber	Njamkedahke	Dobádat	Klabbeføre
Njáhtso	Sleptjie	Njáhcu	Tøvær, fuktig snø
Tsievve	Gebrie	Ceavvi	Hard, kompakt snø
Dielle	Dielhtie	Čearga	Fokkskare, sneskavl så hard at den bærer
Tjarvva	Tjarve	Cuorju	Skare
Vahtsa	Fleavmoe	Vahca	Nysnø

<https://giellavahkku.org/wp-content/uploads/2022/09/15-ord-som-beskriver-vaer-og-fore.pdf>

Mer materiell og tips: <https://giellavahkku.org/om-uken/>

5. Forberedelse av språkuken

Vi har samlet tips fra alle kanter, deriblant fra giellavahkku.org, og tilpasset dem vårt arbeid på den videregående skolen.

1. **Årshjul.** Ta språkuken opp i årshjulet og gjør den til en årlig tradisjon i oktober. Ta tillitsvalgte og elevrådet med på saken. Sett evt. opp en komité som koordinerer.

2. **Forbered språkuken eller språkdagen(e)** i god tid. Informer lærerne grundig og formuler en klar målsetning som tar hensyn til den lokale situasjonen. Gi god informasjon om hjelpemidler i forkant.

Her ligger for eks. **ordbøker:**

Nordsamisk – norsk: <https://sanit.oahpa.no/sme/nob/>

Lulesamisk – norsk: <https://julev.no>

Sørsamisk – norsk: <https://baakoeh.oahpa.no/>

Lommeparlør med hverdagsspråk:

<https://sametinget.no/f/p1/id7a5c666-3c41-4e99-87c7-65fb0491d232/satnegirjjas-bahkogirjasj-baakoegarjetje-samisk-lommeparlor.pdf>

Eks. fra lommeparløren:

DAGENE	BEAIVVIT	BIEJVE	BIEJJIEH
Mandag	Vuossárga/Mánnodat	Mánnodahka	Máanta
Tirsdag	Maŋŋebárga/Disdat	Dijstahka	Dájsta
Onsdag	Gaskavahkku	Gasskavahkko	Gaskevåhkoe
Torsdag	Duorastat	Duorastahka	Duarsta
Fredag	Bearjadat	Bierjedahka	Bearjadahke
Lørdag	Lávvardat	Lávvodahka	Lavvadahke
Søndag	Sotnabeaivi	Sádnábiejvve	Aajlege

Skriv ut sametingets **plakater** og dekorer med dem, se <https://giellavahkku.org/ressurser/>. Gjør de samiske språkene mest mulig synlig i språkuken.

6. Ideer og tips for språkuke-aktiviteter på vgs.

1. Del ut **ballonger**, la elevene skrive samiske ord med oversettelse på dem og bruk dem som dekorasjon på skolens mest frekventerte plasser.

Illustrasjon: Pixabay

2. **E-post signatur.** Hvis ansatte og elever ikke har en e-post-signatur på norsk og samisk ennå, gjør dem kjent med hva de kan skrive. Dette er uka for å få laget e-post signaturer på samisk!

Med hilsen på samisk:

Sørsamisk - heelsegh

Lulesamisk – varrudagáj

Nordsamisk – dearvvuođat

3. **Sentralbordet** svarer i språkuken på telefonen med en samisk hilsen. Se neste punkt.
4. **Buoris-Hivás-dagen.** Oppfordre alle, lærere som elever, å hilse og ta avskjed på samisk i språkuken. Inkluder skolesekretær, elever, lærere, kantinepersonell, på telefon og

e-post. La elevene lage plakater som oppfordrer til å si/skrive *Hei* og *Ha det* på samisk.

HEI

HA DET

Sørsamisk - buaregh - nåå nåå

Lulesamisk – buoris – hivás

Nordsamisk – bures - mana dearvan

Bildene generert med kunstig intelligens 05.09. 2024 kl. 1:10 p.m.

5. **Samisk på info-skjermene.** Last ned materiell fra nettsiden giellavahkku.org eller legg ut annet spesifikt innhold som passer til språkdagene. Praktiser tospråklighet. Vurder også å spille lav samisk bakgrunnsmusikk på skjermen. La evt. elever lage en spilleliste.

6. **Meny på samisk.** Har dere en kantine? Hvis dere har eller kan få tak i kompetanse til det: Oversett menyen til samisk. Kanskje elever kan involvere seg med et flott design av menyen for å gjøre stas på flerspråkligheten?

7. **Twist** premiering for bruk av samisk hilsen ved kantine-desken.

8. **Samisk mat.** Be kantina om å servere samisk mat på én eller flere dager. Kjøkkensjefen ved Knut Hamsun js./vgs. Elin Stensland har prøvd ut flere matretter og deler sine oppskrifter, tradisjonelle som litt innovative på side 25.

9. Vurder om samisk matlaging organiseres som **kokkekurs**. Det vil mest avhenge av de lokale forholdene på skolen.

10. **Foto-/kunstutstilling.** Kunngjør foto-/kunstopp-gaven i god tid før språkuken. Gi elevene i oppdrag å ta/lage bilder, for eks. rundt temaet «Sápmi i Nordland/Nordland i Sápmi». Sammen med bildet skal det leveres ett samisk ord med norsk oversettelse som har en åpenbar sammenheng med bildet. Bilde og ord med oversettelse blir utstilt sammen. En eller flere vinnere kåres. Formuler kriterier i forkant, for eks.
1. tema må være hensyntatt
 2. bra sammenheng av bilde og ord
 3. riktig oversettelse av ordet
 4. god estetikk

11. Samarbeid med biblioteket om et **opplesnings- og/eller bokbad**-arrangement med samisk litteratur eller litteratur om samiske livsforhold. Legg opp til en god debatt om litteraturen, men også om hva samfunnet kan bidra med for å skape bedre forhold.

Bokforslag som passer for ungdom fra 15 år, i en ikke prioritert rekkefølge. Alle handler om problemstillinger som samer kan møte. Det finnes mange flere titler på svensk språk, spesielt av Ann-Helèn Læstadius.

- „**Hamburgerprinsessa**“ (norsk 2019) av Saia Stueng.
- «**Våke over dem som sover**» (2015), Sigbjørn Skåden.
- „**Sommerfuglhjerte**» av Moa Backe Åstot (også under 15 år.)
- „**Lappjævel**“ (2019) av Kathrine Nedrejord.
- «**Det Sara skjuler**» (2020) av Kathrine Nedrejord.
- «**Stjålet**» (2021, del 1) av Ann-Helèn Læstadius.
- «**Straff**» (2023, del 2) av Ann-Helèn Læstadius.

12. **Exit med et samisk ord:** Sett av 5 minutter i hver klasse én gang om dagen ved slutten av en time, og la elevene slå opp et samisk ord eller uttrykk. Lag en plan for det daglige ansvaret for aktiviteten i kollegiet. Elevene skriver

et ord med norsk oversettelse og klistrer notatet på døren/veggen/ notisbordet før de går hjem. Hver dag brukes en annen post-it-farge. Ved slutten av uken repeteres ordene med klassen idet elevene ordner dem i kategorier som de finner på selv.

13. **Samisk språkkafé.** Inviter til kaffe på kantina og gi elevene oppgaver rundt språkuken i en hyggelig atmosfære:

a. Plakatoppgave «Våre samiske språk». Gi noen kriterier som ikke gjør jobben for vanskelig og som motiverer mange til å delta.

For eks: Plakaten skal inneholde

- et samisk flagg
- noe som skaper interesse for samiske språk
- en illustrasjon og/eller setning som uttrykker likeverd

b. Eller la **elevene skrive sine tanker rundt et språktema** (korte tekster med ordtall-begrensing), for eks.

- Språk og fred
- Språk og identitet
- Språk og trygghet
- Mitt hjertespråk
- Språk åpner dører
- Språk er tankenes klær

(Gjør det klart at tanker om andre språk enn norsk og samisk er velkommen slik at elever med annen språkbakgrunn er inkludert.) Forbered et notisbord/en digital side hvor elevene kan publisere sine svar. Inviter til bål- eller låvvostund for opplesing av utvalgte svar.

c. Elevene lager plakater hvor de tegner og beskriver en **samisk kulturgjenstand** som låvvo, kofte,

kommager, bånd, brystklede, lue, veske, kopp osv. Eller de lager en video om et kulturtema. Her bør skolen stille med kompetent faglig hjelp slik at ting blir riktig fremstilt.

báhko
(ord)

d. **Server et samisk ord** med hver kopp kaffe og hvert stykke kake. Dette kan med fordel forberedes av elever som finner ordene i ordbok eller lommeparløren:

(<https://sametinget.no/sprak/nyttige-ressurser/samisk-lommeparlor/>)

Ordene kan skrives på fargerike laminerte kort med samisk på en side og norsk på den andre. Et hull fra hullemaskin i hvert kort gjør det mulig å henge dem på et utvalgt «ordtre» i skolegården eller på et hjemmelaget «wishing tree» inne.

(<https://iconandco.co.uk/product/premium-size-wish-tree-post-messages-of-hope-a-church-school-or-wedding-tree/>)

(<https://www.doinggoodtogether.org/bhf/create-a-wishing-tree>)

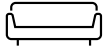
Et «wishing tree» som plass for å samle samiske ordkort. Bilde: Pixabay.

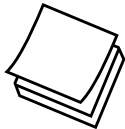
14. **Språkløype:** Gjør hjemstedets lysløype om til en språkløype hvor man kan lære seg samiske ord. Bruk evt. appen FOTSPOR for kreative ideer (<https://fotspor.mobi/>).

15. **Åpen språklávvo:** Ha en lávvo for språkuken og tenn bål for å lage kaffe. Kaffe utleveres mot et samisk ord eller en samisk hilsen. Man kan også gjennomføre språkquiz i lávvoen.

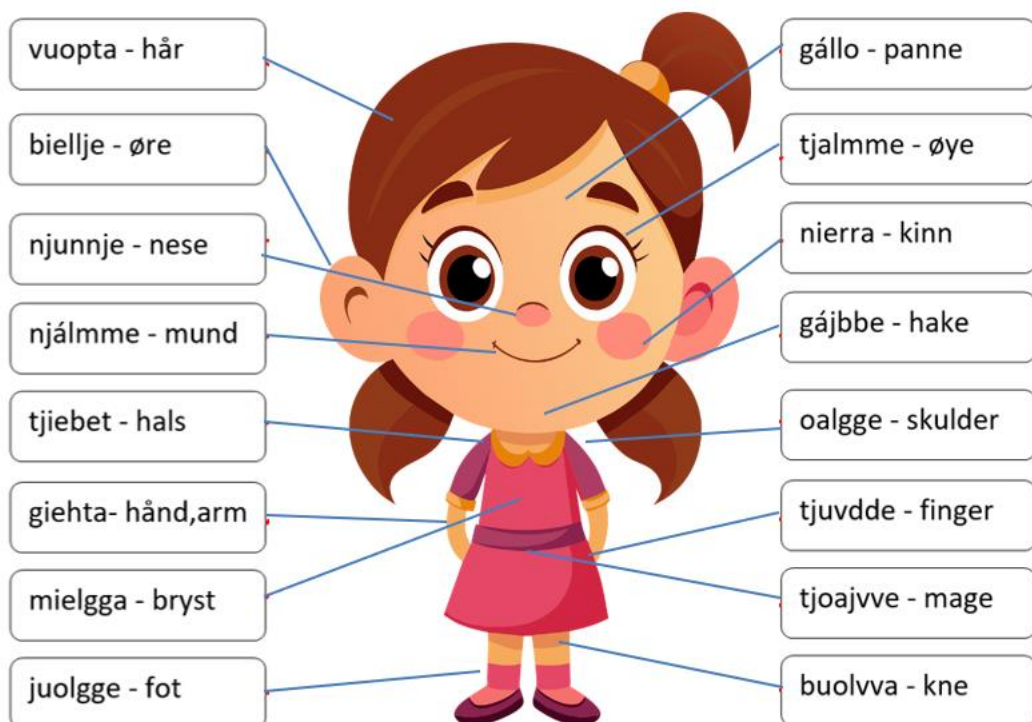
16. **Språkhjørne** (tips fra giellavahkku.org): Dediker et område i skolen eller på klasserommet til samisk språklæring, med interaktive spill, plakater og læremateriell for å oppmuntre til daglig interaksjon. Be biblioteket om samarbeid.

17. **Vår skole på samisk:** La elevene bruke ordboken og finne samiske betegnelser på flest mulig ting som finnes i skolen/klasserommet. Ordene skrives med oversettelse på selvklebende post-it-notes i mange farger og klistres på gjenstandene de betegner.

18. **Helsefag:** Elevene lager en illustrert ordliste med relevante uttrykk for helsefaget. Plakaten blir hengende også etter språkuken. Samisk kompetanse er mangelvare i helsevesenet. Det går spesielt ut over demens-pasienter. Vis evt. første delen av kortfilmen **Bonki** (NDLA) for å illustrere utfordringen. (Filmen handler egentlig om en samisk myte. Den skisserte utfordringen for kommunikasjonen er godt beskrevet i de første 7-8 min. av filmen.)

19. Lær **Hode, skulder, kne og tå** på samisk. Her er den lulesamiske teksten (oversettelse: Birgit Andersen):

Oajvve, oalge ja juolge,
ja juolge.
Oajvve, oalge ja juolge,
ja juolge.
Tjalme, bielje, nierajt njávkadip
Oajvve, oalge ja juolge,
ja juolge.

20. Denne sangen om kroppen finner du på nett:

Tjalmme, tjalmme

<https://vimeo.com/410154728>

Tjalmme, tjalmme	øye, øye
Njunnje, njálmme	nese, munn
Biellje, biellje	øre, øre
Vuopta	hår
Oalge, giehta	skuldre, hånd
Tjoajvve, bahta	mage, bak
Buolva, juolgge, juolgge	knær, fot, fot

21. Syng **Fader Jakob** som kanon. Bruk språkene som snakkes eller undervises ved skolen. Ta med den samiske teksten.

Lulesamisk

Viellja Jáhkki, Viellja Jáhkki,
Oadá gus? Oadá gus?
Biellojt tjuojadahte! Biellojt tjuojadahte!
Diŋ diŋ dåŋ, diŋ diŋ dåŋ!

Sørsamisk

Vielle Jáhha, Vielle Jáhha,
Åarah jis? Åarah jis?
Bealloeh tjoejedehtieh! Bealloeh tjoejedehtieh!
Ding ding dång, ding ding dång!

Nordsamisk

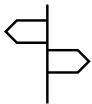
Viellja Jáhko, Viellja Jáhko,
 Oađát go? Oađát go?
 Bielluid čuojaldahte! Bielluid čuojaldahte!
 Diŋ diŋ doŋ, diŋ diŋ doŋ!

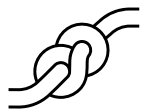
22. Lag en **quiz** om et samisk tema, eller la elevene gjøre det. Bruk evt. *Kahoot* og la elevene ta en selvtest om sin kunnskap rundt samisk språk og kultur.

23. **20 spørsmål:** Arranger gjettelek i tråd med nrk-sendingen 20 spørsmål. Det gjettes begrep som har relevans for samisk kultur eller levesett.

24. Utforsk **samiske stedsnavn** i området og sammenlign dem med de norske navnene. Eksempel fra Hamarøy på side 24 i dette heftet.

25. **Lassokasting** er litt av en klassiker under samiske markeringer. Den forbindes med stereotypien at mange setter likhetstegn mellom reindrift og samisk kultur. Det er allikevel en enkel og gøy aktivitet som kan organiseres enten som lek eller som konkurranse.

Lasso:
sjuohpan
 (lulesamisk)
soehpenje
 (sørsamisk)
suohpan
 (nordsamisk)

Som mål kan man ta et reinsdyrgevir, men man kan også velge et annet egnet mål. Det viktigste (ved siden av mosjonen som kommer med) vil være at det opplyses om bakgrunnen for denne tradisjonen og at reindrift ikke er eller har vært eneste levevei for samer.

26. **Språkidentitet:**

- Inviter elevene til å lage et **språkportrett** av seg selv, De tegner en enkel figur som de illustrerer og kommenterer, for eks: *Min mage er spansk, fordi jeg kan slappe av når jeg snakker spansk. Mine ben er norsk fordi jeg spiller fotball, og jeg snakker mye om det på norsk. Mitt hjerte er samisk fordi min kjæreste snakker samisk. Den minste tåen er tysk, fordi jeg kan bare noen få ord. Mitt hode er engelsk fordi jeg må jobbe mye for en god karakter.*

Ideen er hentet fra tysk-boken *Momente 2*, Aschehoug. Den inkluderer alle elever uansett bakgrunn og hopper på en fin måte over språkenes ulike sosialprestisje.

- **Inviter en gjest.** Inviter en gjest som har en personlig historie tilknyttet språk å fortelle. Dette kan være en som har tatt språket tilbake, en som opplevde fornorskningen, en som synger på samisk osv. (Tips fra giellavahkku.org)

27. Utlys en **dikt- eller talekonkurrans** om

flerspråklighet, for eks.: Min verden, mine språk

28. Eller en **stilkonkurrans**, for eks.

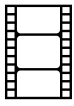
- Hva er FN's «Decade of Indigenous Languages»?
- Hvorfor er samiske språk viktige for hele samfunnet?
- Hva mitt morsmål betyr for meg (med føringer til innhold)
- Hva er viktig for et godt samliv i et samfunn med flere språk?

29. **Norskfaget:**

- Når retorikk skal gjennomgås i norskfaget, kan en **åpningstale** til den samiske språkuken være en fin oppgave.
- Bruk gjerne kapitlet om samisk språk (i vg1-læreboken Intertekst) i den samiske språkuken.

Historiefaget:

- Utforsk samisk historie og ha spesielt fokus på språket. (Giellavahkku.org).

30. **Filmvisning:**

Giellavahkku.org sitt råd: *Se på en samisk film og server popcorn til filmen. Det samiske har historisk sett vært preget av mye negativt fra storsamfunnet, la elevene få en positiv opplevelse med samisk språk og gjør dette til en kosetime.*

Filmforslag:

- Ole Giævær: *Ellos eatnu – La elva leve* (2023)
- Amanda Kernell: *Sameblod* (2016)
- Nils Gaup: *Kautokeino opprøret* (2008)
- Nils Gaup: *Ofelaš - Veiviseren* (1987)
- *Samenes tid* (2018) er en miniserie i tre deler, som ligger tilgjengelig på NRKs nettsider. Serien har som målsetning å øke den allmenne kunnskapen om samene. Serien har svensk tale og er en samproduksjon mellom flere nordiske allmennkringkastere. (NDLA)
- *Vi lover et helvete*. Serie som ligger på NRK TV. Hvordan går det når en samisk miljøaktivist forelsker seg i en naturlig skeptisk nordlending? Kan de få det fint sammen til tross for forskjellig politisk ståsted og ulik kulturell bakgrunn?

Undervisningsopplegg:

<https://skolerom.no/undervisningsopplegg-til-vi-lover-et-helvete/>

31. **Konsert.** Samarbeid med kulturskolen og organiser en konsert med elevene for å markere språkuken. Inviter evt. samiske musikere til å samarbeide om dette eller til å komme med egne bidrag.

32. **Tvinne- og flettekurs** av samiske armbånd, skobånd og kantbånd. Du finner hjelp på nett, eller du tar kontakt med en lokal duodje-utøver som kan samarbeide om dette.

<https://friluftsliviskolen.no/uke/samiske-tradisjoner/>

<https://duodji.wordpress.com/2010/04/04/oppgave-fletting-med-fire-trader/>

33. **Avslutning** (anbefaling av giellavajkku.org):

- **Digital kompetanse.** La elevene lage digitale presentasjoner eller videoer om det de har lært under samisk språkuke.

- **Refleksjon og diskusjon.** Avslutt uken med en skriftlig oppgave eller muntlig diskusjon der elevene reflekterer over betydningen av samisk språkuke.

Lykke til med giellavahkku/språkuken!

Gi oss gjerne tilbakemelding hvis dere har hatt en god idé og lyktes med den. Vi hører også gjerne om det hvis dere oppdaget noe som ikke funket. Vi skal ta det med oss til neste gang!

7. Eksempler fra KHjs./vgs

På KH js./vgs. i Hamarøy har vi jobbet mye med synliggjøring av det lulesamiske. Her er to eksempler: Stedsnavn og kantinemat. For oppskriftene gjelder: Det er mange gode oppskrifter på samiske matretter, og det finnes mange varianter. Dette er våre.

Om lulesamiske stedsnavn

Noen samiske stedsnavn går igjen.

Læres disse, forstår man kartene mye bedre.

samisk navnedel	norsk betydning	eksempel på lulesamisk stedsnavn (+ stedsnavnet på norsk)
vuodna	fjord	Oarjje vuodna (Hellmofjorden) Divtas vuodna (Tysfjorden) Áhká vuodna (Stefjorden) Látte vuodna (Fuglfjorden)
luokta	vik, bukt	Gás luokta (Kjøpsvik) Sámel luokta (Lapplægran) Lás luokta (Lossvika) Biessel luokta (Nevervika)
jávrre	vatn, innsjø	Gárttje jávrre (Forsvatnet) Goahte jávrre (Husvatnet) Ráhpuk jávrre (Kilvatnet) Gállá jávrre (Kjerrvatnet)
jáhkå	elv	Skilggá jáhkå (Femtvasselva) Vielggisgierge jáhkå (Kvitsteinelva) Smájle jáhkå (Leirelva) Gasska jáhkå (Mellomelva)
njárgga	nes, odde	Áhkán járgga (Narvik) Rássen járgga (Hestneset) Benan járgga (Hundodden) Gávsnoin járgga (Kongsnes)
várre	fjell	Ájluovtvárre (Grytafjellet) Ájlátvárre (Hellandtuva) Girkkovárre (Kirkfjellet) Gállávárre (Kjerrfjellet)
suoloj	øy	Dattaj suoloj (Tannøya) Suoloj giehtje (Hulløynes) Suoloj jávrre (Øyvatnet) Skádasa suoloj (Skandinavia)

https://no.wikipedia.org/wiki/Samiske_geografiske_navn_i_Hamar%C3%B8y (04.02.2024).

Kjøkkensjefens anbefalinger

Kantinesjefen ved Knut Hamsun js./vgs., **Elin Stensland**, er imponert over det samiske kjøkken. Det er en bærekrafts-filosofi bak maten som det er mye å lære av, sier hun. Man bruker framfor alt sesongens kortreiste råvarer og man bruker helst alt av et dyr man har slaktet.

Foto: B.C. Leivseth

Her deler Elin noen utprøvde oppskrifter på samisk mat. Våre elever setter pris på den tradisjonelle maten, men de liker også en moderne vri som rein-kebab eller rein-burger. Vi håper det smaker!

Bidos (for 60 personer)

Tradisjonell samisk festmat.

6 kg reinsdyrkjøtt 15 l buljongvann 60 stk. poteter 30 stk. gulrøtter 4 stk. løk 4 stk. purreløk 3 stk. sellerirot salt og pepper	Skjær kjøttet i terninger. Kok opp vannet, ha i kjøttet. Skum av. La kjøttet trekke ca. 30 min. Skrell og hakk potet og gulrot i store biter. Hakk løk, purreløk og sellerirot. Grønnsakene kokes sammen med kjøttet til alt er mørt. Smak til med salt og pepper. Serveres med samisk brød, gáhkko.

Gáhkko (60 stykk)

Dette brødet serveres til bidos. Men det er også nydelig med syltetøy og ost til en koppe kaffe.

150 g smør 3 ss mørk sirup 3 ts anis (malt) 16 dl melk 3 pk. tørrgjær 1,5 ts salt 900 g hvetemel 900 g sammalt hvete	Smelt smør. Bland inn sirup, anis og melk. La det bli fingervarmt. Bland mel, gjær og salt i en bolle. Tilføy smør-blandingen og lag en en smidig deig. Heves 1 time. Del deigen i 60 emner. Trill dem til boller og trykk dem flate. Etterhev i 30 min. Prikk brødene med gaffel. Stekes ved 200 °C i 10 til 12 minutter. Aller best resultat får man ved bruk av steketakke istedenfor ovn.

Reinsdyr-Karbonader (ca. 40 porsjoner)

Disse karbonadene kan serveres på tradisjonelt vis med poteter, kokte grønnsaker og viltsaus. Men de kan også serveres som reinburgere med stekte poteter, salat, evt. coleslaw og en god dressing.

10 gule løk i biter 2 liter melk 10 egg 2 liter strøbrød 6 kg finkvernet reinkjøtt salt og pepper evt. allehånde, nellik og muskat	Stek løken og sett til avkjøling. Kjør melk, egg og løk til en fin puré i hurtighakker. Bland puréen med strøbrød og kvernet kjøtt, og ha i salt og pepper. La farsen hvile i 15 minutter før steking. Lag kaker og stek 5-6 min på hver side.

Rein-«Kebab» (60 porsjoner)

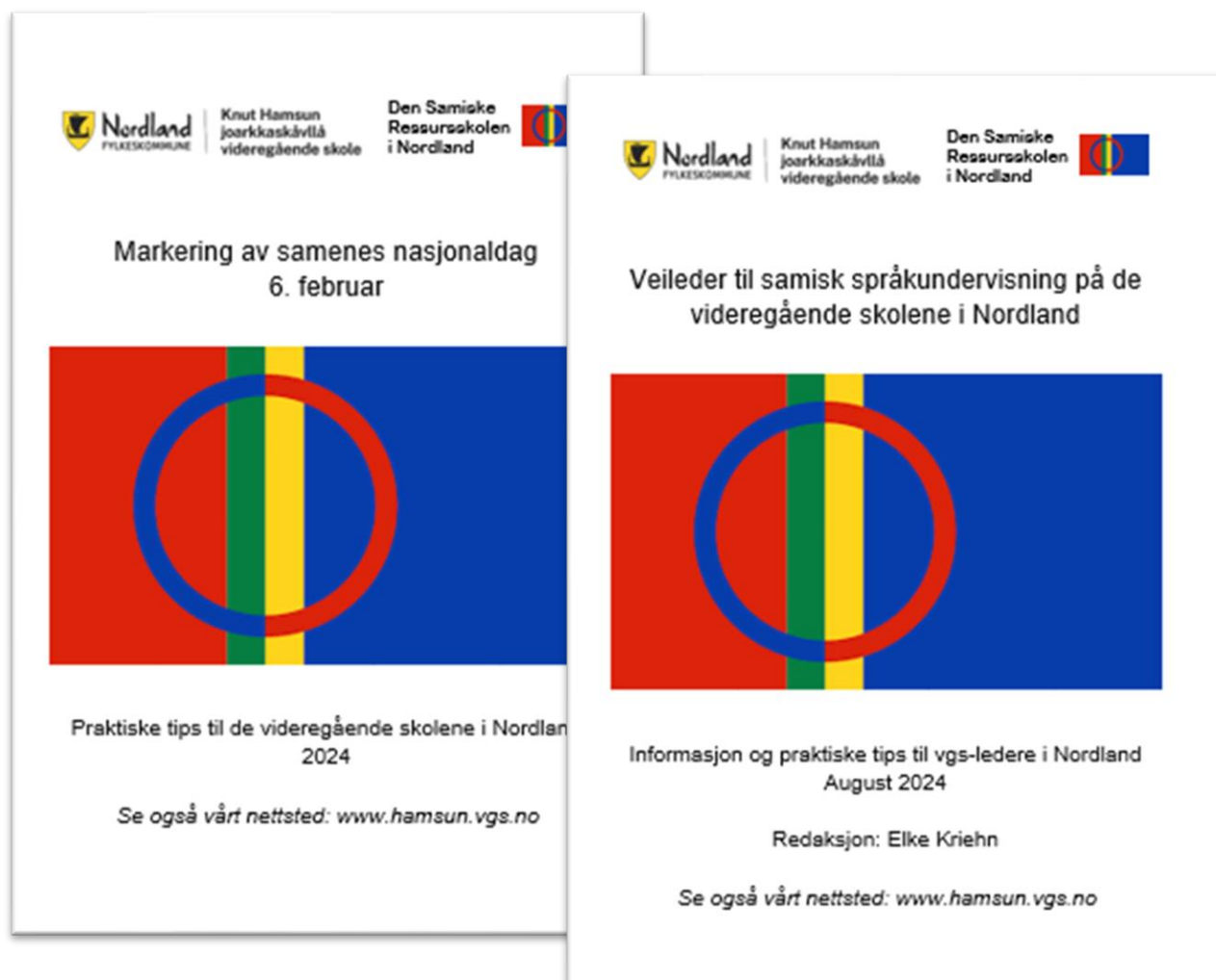
Hjemmelagede lomper (eller wraps) fylles med råkost, hvitløksdressing og stekt reinskav med spicy krydder.

Reinsdyrskav: 12 kg reinsdyrskav (200 g per porsjon)	Stek kjøttet og smak til med spicy krydder.
Råkost: 6 stk. rødløk 3 bunter stangselleri	

3 kg gulrot 6 stk. hodekål sitron Potetlomper (12 stk) 1 kg potet 1,5 dl fløte 1 egg 2 ss smeltet smør 1 ss sirup 500 g hvetemel	Gulrot og hodekål kuttes/strimles fint. Bland grønnsakene og dynk med sitrondråper. Potet skrelles, kokes og moses. Fløte og egg blandes sammen og tilsettes potetmassen. Smør og sirup has i. Så blandes hvetemel gradvis i. Deigen skal bli myk og smidig, og VARM. Da er den enklest å jobbe med. Kjevles til runde leiver og steikes på takke.

Flere veiledere av den samiske ressurskolen:

<https://hamsun.vgs.no/nordlands-ressursskole-for-samisk/>

Plakater og bilder til språkuken:

Last ned og bruk til
ditt arrangement!

- Plakat A3
- Designmanual
- Facebook-header
- Facebook-arrangement
- Logo
- Logo 2
- Snapchat-filter
- Tom poster
-
- **Materiell med samiske ord:**
- 15 nordsamisk ord
- 15 lulesamiske ord
- 15 sørsamiske ord
- 15 ord ord som beskriver vær og føre
- 15 landskapsord
- Borddrytter

Alle filer på denne siden kan benyttes fritt i sammenheng med gjennomføringen av språkuken.

<https://giellavahkku.org>